

Ιστορικές πηγές και βασικές αρχές σχολιασμού τους

- Ως γνωστόν, οι ιστορικές πηγές είναι απολύτως αναγκαίες για τη μελέτη του παρελθόντος, «Χωρίς πηγές, δηλαδή ντοκουμέντα, δεν υπάρχει ιστορία». Μ' άλλα λόγια, ο ιστορικός δεν μπορεί να αφηγείται «αυθαίρετα», με τη φαντασία του, ένα ιστορικό γεγονός. Ειδικότερα για τα πανεπιστημιακού επιπέδου μαθήματα –ιδίως στα Τμήματα Ιστορίας και Αρχαιολογίας- η χρήση και ο επαρκής σχολιασμός των πηγών, τόσο στη διάρκεια των παραδόσεων όσο και στις εξετάσεις, είναι κάτι το πολύ βασικό και αυτονόητο.

- Ως προς το χρόνο που συντάχθηκαν, οι ιστορικές πηγές διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: α. σε **πρωτογενείς πηγές**. Είναι οι πηγές που γράφτηκαν τη στιγμή που έγινε ένα γεγονός από αυτόπτες μάρτυρες ή τουλάχιστον από συγχρόνους του γεγονότος (αφηγήσεις γεγονότων, διπλωματικά έγγραφα, αρχειακές πηγές, επίσημοι λόγοι ή διακηρύξεις, άρθρα εφημερίδων, πίνακες εμπορίου κλπ.). Γι' αυτό το λόγο, οι πρωτογενείς πηγές είναι οι πιο σημαντικές για την προσέγγιση και ανασύνθεση του παρελθόντος, β. σε **δευτερογενείς πηγές**. Είναι όλες οι αναφορές σε ένα γεγονός αρκετά ή πολύ μετά το γεγονός για το οποίο μιλούν.

Ορισμένες βασικές αρχές σχολιασμού μιας ιστορικής πηγής είναι οι παρακάτω:

- Κατ' αρχάς, διαβάζουμε προσεκτικά την πηγή.
- Ο σχολιασμός της πηγής στις εξετάσεις μπορεί να γίνει είτε μετά την ολοκλήρωση του αντίστοιχου θεωρητικού ζητήματος είτε ενδιάμεσα. Ας μην ξεχνάμε ότι σχολιασμός δεν είναι το να ξαναγράψουμε την πηγή με διαφορετικά λόγια.
- Τοποθετούμε την πηγή στον συγκεκριμένο χρόνο που γράφτηκε (contexte historique), εξετάζουμε αν ο συντάκτης της ήταν αυτόπτης μάρτυρας ή όχι και αν συμμετείχε ή όχι στο γεγονός που αφηγείται, για ποιο σκοπό έγραψε και σε ποιο κοινό απευθύνεται, ώστε να την κατανοήσουμε και να την σχολιάσουμε ορθά, αποφεύγοντας τους ιστορικούς αναχρονισμούς.
- Επισημαίνουμε λέξεις ή φράσεις «κλειδιά» για να κατανοήσουμε το νόημά της, τα κίνητρα και τις προθέσεις του συγγραφέα, τα μηνύματα που ήθελε να «περάσει» κλπ. Εξετάζουμε ποιο ζήτημα ή ζητήματα πραγματεύεται, ποια προβλήματα επισημαίνονται και ποια είναι η άποψη/θέση του συντάκτη της για τα γεγονότα που περιγράφει.
- Εξετάζουμε πόσο καλά φωτίζει η πηγή τα γεγονότα που αφηγείται, αν υπάρχουν αντίθετες απόψεις, αν διαφαίνεται και που μεροληψία του συντάκτη της ή, αντίθετα, αν εκθέτει (με βάση τις γνώσεις που έχουμε) τα γεγονότα αντικειμενικά, αν διασώζει την άποψη μόνο των νικητών ή και των ηττημένων και αν η συγκεκριμένη πηγή επιβεβαιώνει ή διαψεύδει την ερμηνεία των γεγονότων που διασώζονται σε άλλες πηγές.
- Με τη βοήθεια όσων γνωρίζουμε από τις παραδόσεις -η πηγή που θα δοθεί θα έχει σχέση με το αντίστοιχο θέμα- προσπαθούμε να αποκωδικοποιήσουμε το νόημα καίριων φράσεων (π. χ., γιατί η πηγή γράφει έγινε Τούρκος και όχι εξισλαμίστηκε ή έγινε μουσουλμάνος).
- Αναζητούμε (αν η πηγή προσφέρεται γι' αυτό) τη σχέση αιτίων - αποτελεσμάτων.
- Αξιολογούμε τη σημασία της πηγής για την εποχή που γράφτηκε.
- Γενικά, κάνουμε έναν ολόπλευρο σχολιασμό, εκφράζοντας και την προσωπική μας άποψη με επιχειρήματα. Οι υποστηριζόμενες απόψεις, εφόσον στηρίζονται σε επιχειρήματα, είναι απόλυτα σεβαστές από τον καθηγητή.

Γ. Β. ΝΙΚΟΛΑΟΥ
ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ